

че и самото съзнание на хората се обуславя от тези обективни сили и че независимо от тяхното съзнание за добро и зло, за удобното и полезното, сир. съвсем не според свободната си воля, хората творят историята. Хората не са произволни творци, а по-скоро са орждия на обективните закономерни сили, намиращи се в основата на обществения живот и на развитието.

Същото значение и същите открития, което Маркс има и направи във социологията, Фройд направи във психологията. Сир. това, което стана Маркс фактически за социологията, Фройд стана за психологията. Великата му заслуга се състои тоже във това, че той пръв определи и доказа напълно научно, че във областта на душевния живот силите и мотивите намиращи се под или вън от съзнанието на човека обуславят неговия съзнателен душевен живот. Не съзнанието на хората ръководи и определя съдбата, идеалите, вънванията, характера, качествата, способностите, влеченията, мисленето и действията им, както мислели психолозите преди него, а тъмните несъзнати сили, гнѣздящи се дълбоко във психиката на човека, които сам той не може да разбере, защото твърде често те са се закрепили там още през далечния период на детинството му и са забравени свършено от него. И тъй, Фройд и неговия метод подкрепят от чисто психологично гледище напълно социологичните положения на Маркса и на историческия материализъм. Те им дават едно научно-психологично обяснение и доказателство. Затуй и във областта на социологията психоаналитичния метод никак не противоречи *принципиално* на историко-материалистическия, наопаки — те съвпадат според основните си положения и принципи и може да се каже положително, че психоаналитичния метод допълва и вдълбочава Марксовия метод. Със своите положения, изяснени по-горе, той прониква и осветлява такива тъмнини на обществената психология, които чисто материално-економическото гледище не може напълно да дообясни. Така напр., това гледище обяснява отлично и понякога дори изчерпателно формите и еволюиите на примитивните религиозни вънвания и понятия, дори въ развитите политеистични религии, както отчасти и произхода на монотеизма, поставяйки ги във връзка с економиката и дадените обществени отношения през известни периоди на историята. Обаче, психологичните основи и *същността* на религията, това вечно, респ. постоянно, което винаги характеризирало религията, сир. религиозните представи и чувства